

JADRANKA ČAČIĆ-KUMPES, JOSIP KUMPES

Institut za migracije i narodnosti, Zagreb
jadranka.cacic-kumpes@imin.hr

Etničke manjine: elementi definiranja i hijerarhizacija prava na razliku

SAŽETAK

Predmet razmatranja rada jesu manjine, odnosno etničke manjine kojima se može pripisati središnje mjesto u okviru društvenih pojava i procesa vezanih uz multietničku i multikulturnu strukturu suvremenih društava. Polazeći od pretpostavke da je jasnoća pojmova preduvjet razumijevanja i rješavanja problema vezanih uz etničke manjine, autori problematiziraju definiranje i diferenciranje pojmova s obzirom na koje, u konkretnim društvima, na svojevrsan način uglavnom proizlaze i prava etničkih manjina. Problem se smješta u kontekst suvremenih društava, napose imigracijskih zemalja Europske unije, te se upozorava na njihovu etničku heterogenost, na deklarirani opći konsenzus o pravu na različitost i na važnost toga prava. Uspoređujući s jedne strane etničku strukturu petnaest zemalja Europske unije (temeljenu na popisu stanovništva i na procjenama), a s druge strane podatke o pravnoj reguliranosti zaštite manjina u tim zemljama, autori zaključuju da su na djelu različiti oblici selektivnog negiranja jednakosti prava na različitost. Suvremene podjele na nekad obespravljene tradicionalne manjine koje se nastoje revitalizirati i nove etničke manjine koje se oblikuju iz imigrantske populacije otvaraju mogućnosti za nove oblike diskriminacije. Stoga se također zaključuje da bi manjinska prava trebala nastojati izjednačiti već i zato što hijerarhizacija prava, kako se kroz povijest pokazalo, može dovesti do frustracija s dalekosežnim posljedicama.

KLJUČNE RIJEČI: etničke manjine, etničnost, etnička različitost, imigranti, zaštita manjina, pravo na razliku, Europa

Uvod

Sintagme poput kulturne različitosti i prava na razliku diskurzivno sve više prekrivaju pojmove multikulturalizma i interkulturalizma koje su, otkako su se pojavili u posljednjoj trećini 20. stoljeća, barem okrnuli gotovo svi oni koji se bave teorijom etničnosti. Ali čini se da se uporabom pojma kulturne različitosti, jednako kao i pojmova multikulturalizma i interkulturalizma, pažnja s fluidnog područja etničnosti nastoji pomaknuti na još fluidnije područje kulture. Time se s referentnog okvira relativno visoka kohezivnog potencijala skreće na labaviji referentni okvir. Naime, poznat je snažni mobilizacijski naboj koji proizlazi iz osjećaja solidarnosti među pripadnicima etničke skupine. Pripadnost etničkoj skupini, međutim, ne određuje se samo pripadnošću zajedničkoj kulturi. Premda kultura najčešće ima kohezivnu ulogu, može biti i diobeni činilac etničke skupine, kao što može povezivati i pripadnike različitih etničkih skupina. No kako god imenovali društvene pojave i procese vezane uz multietničku i multikulturnu

strukturu suvremenih društava, pod njihovom paučinastom koprenom središnje mjesto imaju manjine, odnosno etničke manjine.¹

Načelne rasprave o pojmovima i razini prava za pojedine etničke skupine ne prestaju otkako je u međunarodno pravo uvedena zaštita manjinskih prava i prate donošenje međunarodnih dogovora, rezolucija, deklaracija i sl.² No na općoj razini jedina stvarna suglasnost postoji oko toga da manjinska prava valja štiti, a fluidnost koja prati pokušaje da se definiraju pojmovi i mjere zaštite manjinskih prava najbolje se uočava kada se usporede konkretna rješenja u pojedinim zemljama. Naime, nedorečenost na općoj razini samo potiče raznolikost rješenja koja nalazimo u pojedinim zemljama. Kada bismo pokušali klasificirati ili barem nabrojiti razloge toga stanja, morali bismo izdvojiti nekoliko skupina problema:

1. terminološki problemi: pojmovi nisu nedvosmisleno i jasno definirani što otežava njihovu operacionalizaciju u praksi;
2. razina određivanja i ostvarivanja prava: prijedor o tome treba li štiti individualna ili kolektivna prava;
3. samopercepcija društva, odnosno države koja regulira prava: oblici regulacije prava manjina povezani su s time određuje li država samu sebe kao etnički/nacionalno homogenu ili višeetničku/višenacionalnu.

U ovome radu usredotočit ćemo se na prvu skupinu problema tj. na određivanje pojmova vezanih uz skupine kao subjekte, nositelje etničke i kulturne različitosti i na identificiranje tih skupina u suvremenim društvima. Druge izdvojene skupine problema bit će dotaknute prvenstveno onoliko koliko su povezane s određivanjem pojmova. Polazi se, naime, od pretpostavke da je jasnoća pojmova preduvjet za svako drugo razumijevanje i rješavanje problema. Logički pretpostavljena preciznost pri definiranju pojmova nadaje se kao obveza osobito onda kada utječe na stvarni život. To se tijekom povijesti pokazalo iznimno važnim u slučaju definiranja pojma etničkih manjina jer su opseg i sadržaj pojma često implicirali i konkretna prava pojedinih skupina u konkretnim društvima.

O pojmovima: manjina i etnička manjina

Za razliku od pojmova etničke i nacionalne manjine na koje ni društveni teoretičari, a još manje donosioci političkih odluka ne gledaju jednoznačno, oko sadržaja pojma manjina postoji svojevrсни konsenzus. U najširem smislu riječi manjina označava subordiniranu ili marginalnu skupinu koju se može definirati etničkim, rasnim ili nekim drugim posebnim obilježjem (ili biljegom). Manjinske skupine nisu nužno manjinske u brojčanom smislu.³ Neki istraživači kao manjinu označuju svaku podređenu (subordini-

¹ Pojam »etnička manjina« rabiće se kao viši rodni pojam za sve manjinske skupine kojima je etničnost razlikovni označitelj, osim u slučaju kada se spominje u opisivanju konkretnoga povijesno-društvenoga konteksta u kojem se on drukčije shvaća ili kada je riječ o definicijama drugih autora.

² Premda su se manjinska prava povremeno spominjala u pojedinim mirovnim sporazumima još od Vestfalskoga mirovnog ugovora (1648.), zaštita manjinskih prava kontinuirana je briga međunarodne zajednice od vremena stvaranja Lige naroda i mirovnih sporazuma nakon Prvoga svjetskog rata.

³ Povijest je prepuna primjera koji pokazuju da mnogobrojnost bez moći stavlja i velike skupine ljudi u podređeni položaj, u manjinski status u sociološkom smislu riječi. Pripadnici nekih podređenih većinskih skupi-

ranu) skupinu, čak i ako njezini pripadnici čine brojčanu većinu u stanovništvu. Polazište im je pritom manja društvena moć, odnosno neravnopravnost u politici, gospodarstvu i uopće u društvu, na što se nadovezuje izloženost netrpeljivostima i ugnjetavanju, diskriminaciji, etnocentrizmu i kulturnoj isključivosti od većinskog stanovništva. Sa sociološke točke gledišta, dakle, manjinsku skupinu određuje osjećaj prikraćenosti⁴ njezinih članova, a mogućnost stvaranja tog osjećaja potječe iz dviju dimenzija skupina: veličine i moći. Prikraćenost u makar jednoj od tih dviju dimenzija stvara uvjete zbog kojih se pripadnici pojedine skupine unekoliko mogu smatrati ugroženima. No na vagi između brojnosti i moći uvijek je uteg moći taj koji preteže u stvaranju osjećaja prikraćenosti i manjinskoga statusa u sociološkom smislu riječi. Manjinska skupina u punom smislu riječi jest ona skupina koja je prikraćena u obje dimenzije. Kada bismo htjeli, poput Michaela Manna (1986), izbjeći dimenzije kao geometrijski razlikovni diskurs, mogli bismo reći da su manjine one ljudske skupine čiji društveni položaj jest ili može biti ugrožen zbog specifičnih odnosa moći u društvu.

Koncept manjine je kompleksan i njegova je uporaba delikatna. Pitanje koje se nameće jest treba li ga uopće rabiti budući da na svojevrsan način stigmatizira podrazumijevajući bilo prikraćenost u pravima, bilo brojčanu ili pak statusnu inferiornost. To se pitanje nameće tim više što je nastupilo vrijeme naglašavanja potreba za zaštitom prava manjinskih skupina i zalaganja za njihovo ostvarivanje.

Kompleksnijim i delikatnijim od određivanja pojma manjine pokazalo se definiranje manjinskih skupina kojima je etničnost glavni razlikovni označitelj. Moglo bi se identificirati dva osnovna izvora takva stanja: teorijski i praktični, političko-pravni. Teorijski prijepori utječu na to da se etničnost čini kao neprecizan pojam koji često izaziva konceptualnu zbrku.⁵ Praktični problemi diferencijacije etničkih skupina unutar konkretnih društava povezani su s pitanjem regulacije odnosa prema različitosti i razine prava što ga pojedine skupine ostvaruju. Činjenično pak, u svim modernim društvima postoje skupine što se manje ili više razlikuju od ostalog dijela populacije, a koje, smatra Richard Schermerhorn, najbolje opisuje generički pojam etnička skupina. Poput

na, poput žena u mnogim zemljama svijeta i crnaca u Južnoafričkoj Republici u vrijeme apartheida, obično su i u manjinskome brojčanom odnosu u najutjecajnijim područjima društva, primjerice u vladinim tijelima ili nekim utjecajnim zanimanjima. Slično je primjerice slavensko stanovništvo u Dalmaciji i Istri unatoč svojoj brojčanoj nadmoći bilo u podređenom položaju sve dok zahvaljujući demokratizaciji države krajem devetnaestog stoljeća nije počelo stjecati sve više političke moći i tako postupno mijenjati svoj položaj. S druge strane, u povijesti je bilo primjera gdje su (brojčano) manjinske skupine uživale veća prava ili povlastice od pripadnika većinskih skupina, najčešće u onim slučajevima kada je manjina potekla od nekadašnjih osvajača ili kolonizatora. Odnosi i postupci prema manjinama mogu biti različiti ovisno o vrsti države, povijesnom iskustvu i međunarodnim činiocima.

⁴ Prema Henriju Tajfelu svijest o manjinskoj pripadnosti može se razviti tek onda kada pripisivanje pripadnja nekom društvenom entitetu uključuje diskriminacijsko ponašanje prema njegovim članovima i negativne stavove prema njima (Hutnik, 1991).

⁵ Ponajprije valja podsjetiti na različite teorijske pristupe etničnosti i njihove specifične poglede na etničnost (v. npr. Martiniello, 1995; Poutignat i Streiff-Fenard, 1995; Katunarić, 2003). Nadalje, pojam etničnosti najčešće se izjednačava s pojmom etničkog identiteta ili s pojmom etničke skupine (ili nekog drugog etničkog kolektiviteta: etničke kategorije, etnonacije i sl.). Pored toga, pojam etničnosti može označavati i druge etničke fenomene: procese, djelovanja i sudionike.

mnogih teoretičara etničnosti, etničku skupinu definira kao »kolektivitet unutar šireg društva koji ima stvarno ili navodno zajedničko podrijetlo, uspomene na zajedničku povijest i kulturnu usredotočenost na jedan ili više simboličkih elemenata definiranih kao utjelovljenje njihova pripadanja narodu« (Schermerhorn, 1996: 17; usp. Smith, 1988).⁶ Postoji više razloga zbog kojih bismo se mogli složiti sa Schermerhornovim shvaćanjem da se etnička skupina može smatrati generičkim pojmom za sve one kolektivitete unutar nekog društva koji posjeduju svijest o vlastitoj posebnosti bez obzira na njihovu veličinu, društvenu povijest i duljinu prisutnosti u nekoj državi, a čija razlikovna svojstva određujemo kao etničke označitelje. Sukladno tome, pojam etničke manjine mogao bi se smatrati višim rodnim pojmom za sve manjinske skupine u društvu koje se diferenciraju na etničkoj osnovi.

No, u društvenoj praksi pokazala se potreba za istančanijim pristupom razlikovanju etničkih manjinskih skupina. Naime, otkako se u međunarodnome pravu postavio problem odnosa prema manjinskim etničkim skupinama, pojavio se i problem njihova definiranja. Dok se u devetnaestom stoljeću prije svega govorilo o vjerskim i jezičnim manjinama, plemenima različitim po vjeri i jeziku i sl., nakon Prvoga svjetskog rata nazmjence su se upotrebljavali pojmovi rasne i etničke manjine, usporedno s pojmovima jezične i vjerske manjine (usp. Vukas, 1978).⁷ Premda su se propisivala prava tih manjina, uglavnom se izbjegavalo njihovo definiranje.

Taj je problem ostao otvoren do današnjih dana. Najčešće se referira na definicije ponuđene u okrilju Ujedinjenih naroda, posebice na onu što ju je predložio izvjestitelj Potkomisije za prevenciju diskriminacije i zaštitu manjina Ujedinjenih naroda Francesco Capotorti. Ta definicija, koja uz objektivne elemente (postojanje etničkih, vjerskih ili jezičnih obilježja skupine) uključuje i subjektivne (izražavanje solidarnosti pripadnika manjine radi očuvanja svojih etničkih obilježja), odnosi se samo na one nedominantne skupine koje su u brojčanoj manjini ili su približno jednake veličine kao većinsko stanovništvo, a čiji su pripadnici državljani države u kojoj žive (v. Vukas, 1978: 13). Nešto kasnije, 1985. godine, također u okviru UN-a, Jules Deschênes ponudio je definiciju kojom se manjina određuje kao »skupina građana neke države koji su brojčano u manjini i u nedominantnoj poziciji u toj državi, čija se etnička, religijska ili jezična obilježja razlikuju od obilježja većine populacije, koji su međusobno solidarni i nadahnuti, makar implicitno, kolektivnom voljom za preživljavanjem i težnjom prema stvarnoj i pravnoj jednakosti s većinom« (Grin, 2004: 211). Premda je očigledno riječ o razlikovanju prema etničkim obilježjima, primjetno je da se ne govori o etničkim ili o nacionalnim manjinama, već se zadržava na općem terminu manjine kao da to nije viši rodni pojam i za nedominantne skupine koje se mogu identificirati prema drugim diobenim načelima (supkulturnim obilježjima) mimo etničnosti.

⁶ »Primjeri takvih simboličkih elemenata jesu: srodnička struktura, fizički doticaj (kao u lokalizmu ili lokalnoj zatvorenosti), religijska pripadnost, jezični ili dijalektni oblici, plemenska pripadnost, narodnost, fenotipska obilježja ili bilo koja njihova kombinacija« (Schermerhorn, 1996: 17).

⁷ Prve manjine koje su tijekom povijesti spominjane u međunarodnim ugovorima i propisima pojedinih zemalja, a čija su se prava na svojevrstan način štitila, bile su vjerske manjine. Tako se, primjerice, Vestfalskim mirovnim ugovorom (1648.) ugovorena vjerska tolerancija odnosila prvenstveno na prava vladara na slobodu vjeroispovijesti, a Patent o toleranciji Josipa II. (1781.) štitio je prava samo službeno priznatih vjerskih zajednica i sl.

Prihvatimo li da je riječ o etničkoj manjini kao višem rodnom pojmu, možemo izdvojiti nekoliko elemenata zajedničkih većini definicija: 1. postojanje zajedničkih obilježja prema kojima se manjinska skupina razlikuje od ostalih skupina i/ili od većinske/dominantne skupine ili nacionalne zajednice (etnička obilježja ili neka od obilježja koja se pripisuju etničkim skupinama, poput zajedničkog jezika, religije i/ili kulture); 2. postojanje dovoljnog broja članova kako bi se mogla izdvojiti kao posebna skupina; 3. postojanje svijesti o pripadnosti manjinskoj skupini i svijesti okoline koja identificira članove manjinske skupine i tako se prema njima odnosi; 4. postojanje želje da se održi kolektivni identitet o kojem postoji svijest; 5. stvarna, zamišljena ili moguća prikraćenost u odnosu na većinsku skupinu zbog stalne situacije relativnog nedostatka, bilo to u demografskom, političkom, gospodarskom ili kulturnom smislu. Njima se često, gotovo kao uvjet, priključuju i posjedovanje državljanstva određene zemlje te dugotrajna prisutnost na području određene zemlje (usp. Grin, 2004).

No bez obzira na to kako se pojmovi definiraju, etnička raznolikost suvremenih društava nuka na svojevrsnu akciju te se javlja potreba reguliranja te raznolikosti. Stoga mnoge države razvijaju politike prema različitosti, obrazovne programe i kampanje senzibiliziranja kako bi se borile protiv predrasuda i netolerancije. Pri ozakonjivanju prava etničkih manjina nastoje ih diferencirati, a na temelju te diferencijacije često se hijerarhizira razina prava pojedinih skupina.

Hijerarhiziranje prava etničkih manjina

Jedna od novijih i sveobuhvatnih definicija i diferencijacija etničkih manjina rukovodi se u velikoj mjeri teorijskim radovima Willa Kymlicke koji je i sam sudjelovao u radu ekspertne skupine koja je predložila definicije etničkih manjina i njihova prava.⁸ Autori govore o tri vrste manjinskih skupina: o nacionalnim i etnokulturnim manjinama te o starosjediocima (usp. Kymlicka, 1997). Nacionalne manjine određuju kao »povijesno naseljene zajednice koje imaju svoj poseban jezik i/ili vlastitu kulturu. One su često postajale manjinom usljed prekrajanja međunarodnih granica pa je područje na kojem žive prelazilo iz vlasti jedne države u drugu; ili se pak radi o etničkim skupinama koje, iz različitih razloga, nisu osnovale vlastitu državu i stoga se nalaze unutar veće države odnosno nekoliko država.«⁹ Etnokulturne manjine, smatraju, čine većinom imigranti, izbjeglice i njihovi potomci koji uglavnom stalno žive u zemljama različitima od onih iz kojih su potekli (premda tu uključuju i raseljene osobe). Treću vrstu čine starosjedioci koji, prema autorima, imaju »sva obilježja nacionalnih manjina, a dodatno se razlikuju po tome što je starosjedilačko stanovništvo naselilo određeno područje prije ve-

⁸ Deveteročlanu ekspertnu skupinu angažirala je Zaklada Friedrich Naumann sa zadatkom da izradi nacrt »Deklaracije o pravima manjina«. Prijedlog stručnjaka raspravljen je u nekoliko navrata na različitim razinama te je 2000. godine u Berlinu Deklaracija službeno usvojena. Premda je ona samo prijedlog za daljnja razmatranja, valja na nju upozoriti jer se čini najcjelovitijim pristupom definiranju etničkih manjinskih skupina i njihovih prava. Nijedan službeni dokument UN-a i europskih institucija nije tako cjelovito definirao te skupine niti diferencirao njihova prava.

⁹ Manjine koje su to postale prekrajanjem međunarodnih granica, često nakon ratova, Rogers Brubaker (2000) naziva slučajnim dijasporama.

ćinskog stanovništva, a postalo je manjinom nakon osvajanja i/ili kolonizacije«. Budući da su starosjedioci »prvi narod« svoje zemlje i imaju daleko starija prava na teritorij«, oni zaslužuju, smatraju autori, i posebna prava koja uključuju i pravo na potpunu samoupravu (*Prava manjina...*, 2001: 12–13).

Ono bitno prema čemu autori deklaracije razlikuju te tri vrste manjinskih skupina jest to da su se pripadnici etnokulturnih manjina u svom položaju našli vlastitom odlukom da imigriraju u neku državu, dok pripadnici nacionalnih manjina, a napose starosjedioci, svoj položaj nisu izabrali, oni su se u njemu zatekli zbog društvenih i povijesnih okolnosti i procesa na koje nisu mogli utjecati. Stoga za etnokulturne manjine predviđaju ponajprije pravo na to da ne budu diskriminirani, pravo na prilagodbu u novoj zajednici i očuvanje svojih grupnih identiteta, a za druge dvije vrste manjinskih skupina još i različite stupnjeve autonomija – od kulturnih do teritorijalnih.

Premda je moguće složiti se s time da su tom diobom uglavnom obuhvaćene osnovne vrste etničkih manjinskih skupina i da su kriteriji diobe analitički relevantni, u ukupnoj argumentaciji, osobito kada se govori o pravima, čini se, ipak prevladava svojevrsno arbitrarno reduciranje stvarnih društvenih okolnosti. Naime, na temelju triju diobenih kriterija, trajnosti prisutnosti na određenom teritoriju, državljanstva i činjenice da se pripadnici manjine nisu svojom voljom nego slučajnošću našli u manjinskome položaju, sugerira se viša razina prava što ih ostvaruju (ili bi ih trebali ostvarivati). Brojnost, vitalnost i perspektive manjinske skupine, čini se, manje su važne i vrijedne. Tako se za imigrante kao pripadnike tzv. novih manjina (Berque, 1991) ili etnokulturnih manjina (*Prava manjina...*, 2001) predviđa niža razina prava. Ona proizlazi iz shvaćanja da su se oni dobrovoljno uselili u neku zemlju i stoga se smatraju otvorenijima prema asimilacijskim procesima u zemlji primitka (*Prava manjina...*, 2001). Pritom se unekoliko arbitrarno procjenjuje dobrovoljnost izbora useljavanja ekonomskih imigranata, napose cijelih obitelji, a na zemlju primitka kao odabrani cilj gleda se kao na objekt koji s tim odabirom nema ništa. No odluka o migriranju, ni onda kada je ono uvjetovano ekonomskim razlozima, ne mora biti posljedica želje već može biti, a često i jest, rezultat određene prinude. Nadalje, relativna kratkoća njihova boravka u zemlji primitka (u odnosu na autohtone manjine) često ne isključuje dugotrajnu društvenu i povijesnu povezanost zemalja podrijetla i primitka koja je odigrala važnu ulogu u odabiru zemlje primitka.

Manjinska situacija nastala imigracijom nije, doduše, proizišla iz prekrajanja granica, a izbor zemlje primitka teško bi se mogao nazvati slučajnim. No koliko je u svemu tome bilo slobodne volje migranata? Naime, osim što su zapadnoeuropske zemlje u drugoj polovini 20. stoljeća svojom imigracijskom politikom mamile emigrante iz siromašnijih zemalja, i društveno-povijesne, političke i kulturne veze zemalja primitka i podrijetla utjecale su na izbor zemlje useljavanja. Stoga neki autori i govore o tri tipa zemalja kada klasificiraju imigracijske zemlje EU prema njihovoj imigracijskoj povijesti, shvaćanju migracija i manjina. Prvu skupinu čine zemlje s relativno velikom imigracijom iz nekadašnjih kolonija (Francuska, Nizozemska, Velika Britanija, primjerice), drugu zemlje koje su sustavno regrutirale radnu snagu (Austrija, Belgija, Danska, Luksemburg, Njemačka i Švedska), a treću skupinu čine »nove imigracijske zemlje« koje su od tradicionalno emigracijskih tijekom kasnih osamdesetih (Grčka, Italija, Portugal i

Španjolska) i početkom devedesetih godina 20. stoljeća (Finska i Irska) postale imigracijske (Jandl, Kraler i Stepien, 2003).¹⁰

Slijedom te klasifikacije i uvidom u podatke o zemljama podrijetla imigranata (v. *Tendances des migrations internationales*, 2005) u pojedinim imigracijskim zemljama, moguće je zaključiti da, premda je riječ o ljudima koji su svojevremeno napustili svoju zemlju, izbor zemlje primitka nije uvjetovan samo osobnim preferencijama migranata i/ili imigracijskom politikom zemlje primitka te da se mogu naslutiti i razlozi toga izbora proizašli iz spleta društveno-povijesnih, prvenstveno političkih i kulturnih veza zemalja podrijetla i primitka. Naime, nije slučajno da je većina stranaca (odnosno etničkih manjina) u Velikoj Britaniji¹¹ potekla iz bivših britanskih kolonija (iz zemalja Indijskoga potkontinenta, karipskih otoka, Afrike...), u Francuskoj iz Maroka, Alžira i supsaharske Afrike, u Nizozemskoj iz Indonezije, da je u Njemačku najveći broj imigranata pristigao iz Turske (v. *Tendances des migrations internationales*, 2005; usp. Jandl, Kraler i Stepien, 2003).¹² Čak i u nove imigracijske zemlje pristižu imigranti iz njihovih nekadašnjih kolonija (u Portugal iz Kapverdskih otoka, Brazila i Angole, a u Španjolsku iz Maroka i Ekvadora). Najposlije i ulazak u sve zapadnoeuropske imigracijske zemlje ozakonjen je, potrebe njihova gospodarstva godinama su poticale dolazak stranih radnika, i onda kada se njihov boravak ustalio, kada se pokazalo da on nije privremen, činjenica da su nedavno ušli u zemlju ne umanjuje njihove potrebe kao pojedinaca i zajednica. Uostalom, i ta je »nedavnost« relativna budući da se imigranti koji su pristigli velikim imigracijskim valom koji je započeo u drugoj polovini 20. stoljeća, davno je utvrđeno, ustaljuju u zemljama primitka, a njihova prisutnost traje desetljećima.¹³

Etničke manjine razlikuju se prema više kriterija. No trebaju li se razlikovati i njihova prava?

Autohtone manjine su dugotrajnom nacionalnohomogenizacijskom politikom uglavnom pretvorene u bročano minorne skupine. Pri priznavanju prava na razliku kojom se često želi ispraviti povijesno učinjena nepravda, malobrojnost njihovih pripadnika kompenzira njihova drevnost i koncentriranost na nekom, makar i manjem teritoriju.

Nakon što je napokon prihvaćeno da je zatumljivanje razlika i uskraćivanje prava kulturno i etnički različitimasi osiromašenje duhovnoga i fizičkog prostora, počela se graditi europska kulturna politika koja teži poticanju različitosti i revitalizaciji manjinskih jezika i kultura. Grade se osnove na kojima bi regionalni i manjinski jezici, koji su, osobito tijekom procesa nacionalnih homogenizacija, bili potiskivani, diskriminirani i

¹⁰ Naravno, napominju Jandl, Kraler i Stepien (2003), ima zemalja koje pripadaju dvjema kategorijama: Francuska, primjerice, pripada i prvoj i drugoj kategoriji, Portugal prvoj i trećoj itd.

¹¹ U Velikoj Britaniji, koja ističe svoju multikulturalnost, dio imigrantske populacije potpada pod kategoriju etničkih manjina definiranu u rasnim kategorijama.

¹² Dok Veliku Britaniju, Nizozemsku i Francusku s navedenim emigracijskim zemljama povezuje njihova kolonijalna prošlost, Njemačku i Tursku povezuju stare političke i kulturne veze (v. npr. Grant, 1994; Akgündüz, 1998).

¹³ Tako, primjerice, prvi imigranti u Veliku Britaniju nisu počeli stizati 1960. s Velikih i Malih Antila i Bahamskog otočja, iz Indije, Pakistana i Hong Konga. Velika je glad prognala Irce već 1840., a pogromi u istočnoj Europi Židove. Talijani su se počeli naseljavati u Britaniji još krajem 19. stoljeća. Nakon Drugoga svjetskog rata i uvođenja nove politike počeli su pristizati Poljaci (Grant, 1994).

marginalizirani, mogli steći svoje mjesto u stvaranju, kako se deklarira, Europe svih njezinih naroda.¹⁴ Unatoč tome dobar dio zemalja Europske unije uglavnom još nema zakonski reguliranu zaštitu autohtonih etničkih manjina (v. tablicu 1).¹⁵

Tablica 1: Procjena broja autohtonih etničkih/jezičnih manjina u petnaest zemalja Europske unije i regulacija zaštite manjinskih prava

<i>Zemlja</i>	<i>Broj etničkih/ jezičnih manjina</i>	<i>Pravna zaštita manjina</i>
Austrija	6	da (Ustav, Zakon o nacionalnim manjinama)
Belgija	2	ne
Danska	4	ne, osim zaštite njemačke manjine međudržavnim sporazumom
Finska	6	da, posebnim i ustavnim zakonom
Francuska	7	ne
Grčka	7	da (Ustav)
Irska	1	da
Italija	12	ne
Luksemburg	-*	ne
Nizozemska	3	rasna i etnička jednakost
Njemačka	4	da, posebnim i ustavnim zakonom
Portugal	3	ne
Španjolska	6	ne
Švedska	4	da, posebnim zakonom
Velika Britanija	6	rasna jednakost

Izvori: za broj manjina – Pan i Pfeil, 2003; za pravnu zaštitu manjina – Jandl, Kraler i Stepien, 2003, osim za Dansku (*Legal Aspects...*, 2000)

* Za zemlje s manje od 1 000 000 stanovnika Pan i Pfeil (2003) nisu proveli analizu etničkih manjina.

¹⁴ Ujedinjena Europa, čini se, ima selektivan pristup »svim svojim narodima« pa, primjerice, na popis »manje upotrebljivanih jezika Europske unije« uvrštava samo one koje smatra indigenima. Načelo autohtonosti nadjačalo je načelo stvarnog stanja u oblikovanju jezične politike tako da na tom popisu nema jezika tzv. »novih manjina«, tj. jezika imigranata, poput turskoga ili arapskog jezika, od kojih svaki ima više govornika od mnogih priznatih autohtonih manjinskih jezika (Wright i Ager, 1995; Hansen, 1998). Nadalje, iz *Bijele knjige o odgoju i obrazovanju* (koju je Europska komisija pripremila kao temelj Unijine obrazovne politike) razvidno je da se europski identitet smatra nasljednim, a da je osjećaj pripadnosti današnjoj europskoj kulturi izgrađen na korijenima u europskoj prošlosti (*Livre blanc...*, 1995; Hansen, 1998). Tako se pravo na različitost odvaguje upravo nad onima čija je uočljiva prisutnost i inicirala reguliranje toga prava, tj. na suvremenim migrantima.

¹⁵ Pretežno su upotrijebljeni podaci koji su skupljeni za European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (EUMC) u razdoblju 2001. – 2003. u tadašnjim državama Europske unije (v. Jandl, Kraler i Stepien, 2003; Chahrokh, Klug i Bilger, 2005). Premda je nakon toga Europska unija proširena novim članicama i slika je unekoliko promijenjena, upravo su izneseni podaci indikativni. Naime, riječ je o zemljama od kojih su neke utkane u same temelje Europske unije i koje su k tomu postavljale uvjete novim članicama za njihovo priključenje, a među tim uvjetima bila je i zaštita manjinskih prava. Nadalje, riječ je o zemljama koje osim autohtonih (priznavale ih ili ne) imaju i svoje »nove manjine« pa se na njihovu primjeru bolje uočava kompleksnost manjinske problematike i važnost regulacije etničke šarolikosti u suvremenom društvu.

Stara uskogrudnost i sklonost nacionalnoj homogenizaciji nije, čini se, do kraja prevladana. Iz tablice 1 vidi se da gotovo polovina analiziranih zemalja nema zakonski reguliranu zaštitu prava autohtonih manjina. Neke, poput Francuske, i ne priznaju njihovo postojanje na svome teritoriju. Istodobno se sve one suočavaju s etničkom različitosti što su je unijele imigrantske skupine koje europskoj šarolikosti dodaju nov biljeg. U ukupnoj strukturi stanovništva petnaest (starih i novih) imigracijskih zemalja Europske unije imigranti su, barem prema procjenama, podjednako brojni kao i pripadnici autohtonih, odnosno priznatih nacionalnih manjina (v. tablicu 2).

Tablica 2: Etnička struktura stanovništva u petnaest zemalja EU u postocima¹⁶

Zemlja	Većinsko stanovništvo*	Autohtone (nacionalne i jezične) manjine**	Nove etničke manjine/imigranti***
Austrija	89,0	2,1 (Slovenci, Hrvati, Mađari, Česi, Romi, Slovaci)	8,9 strani državljani
Belgija	57,8 Flamanci 32,6 Valonci	0,9 (Luksemburžani, njemački govornici)	8,7 strani državljani
Danska	90,6–92,8	2,3 (Grenlandani /Eskimi/, Ferojci, Nijemci, Romi)	4,9 strani državljani 7,1 imigranti i njihovi potomci
Finska	91,7	6,5 (Šveđani, Rusi, Romi, Sami, Židovi, Tatari)	1,8 strani državljani
Francuska	76,5–80,5	13,9 (jezične manjine: Oksitanci, Alzašani, Lorenci, Bretonci, Katalonci, Korzikanci, Flamanci, Baski)	5,6 strani državljani 7,4 imigranti 9,6 stranci po državljanstvu ili podrijetlu
Grčka	90,5	2,2 (Turci, Makedonci, Vlasi, Pomaci, Albanci, Romi, Židovi)	7,3 strani državljani
Irska	96,4	0,6 (<i>Travelers</i> /putnici/)	3,0 strani državljani
Italija	92,6	4,9 (Sardinci, Furlani /Retoromani/, Nijemci, Oksitanci, Romi, francuski govornici /Frankoprovansalci/, Albanci, Slovenci, Ladini /Retoromani/, Grci, Katalonci, Hrvati)	2,5 strani državljani
Luksemburg****	-	-	37,3 strani državljani
Nizozemska	79,3–92,7	3,2 (Frizi, Romi, Židovi)	4,1 strani državljani 17,5 imigranti 9,0 rođeni u inozemstvu
Njemačka	90,9	0,2 (Lužički Srbi, Danci, Romi, Frizi)	8,9 strani državljani
Portugal	96,5	1,4 (Romi, mirandeški i barakenjski govornici)	2,1 strani državljani
Španjolska	75,5	21,9 (Katalonci, Galicijci, Romi /Gitanos/, Baski, Oksitanci)	2,6 strani državljani

¹⁶ Tablica ne odražava stvarno stanje u pojedinim zemljama. Ona je zasnovana dijelom na procjenama, dijelom na nekomparabilnim popisnim podacima. Njezina je osnovna svrha da predoči etničku i kulturnu nehomogenost u petnaest europskih imigracijskih zemalja, kao i elemente za razumijevanje te nehomogenosti.

Švedska	81,7–87,9	6,8 (Finci, Romi, Židovi, Sami)	5,3 strani državljani 11,5 rođeni u inozemstvu
Velika Britanija	91,5–94,5	1,4 (/jezične/ manjine: govornici velškoga, irsko-gelskog, škotsko-gelskog, kornijskog, manskog; Romi)	4,1 strani državljani 7,1 etničke manjine

Izvori: za autohtone/nacionalne manjine – Pan i Pfeil, 2003; za nove manjine/imigrante – Jandl, Kraler i Stepein, 2003

* Razlika između ukupnog stanovništva i zbroja autohtonih/nacionalnih manjina i (pojedinih kategorija) novih manjina/imigranata.

** Pripadnici pojedinih manjina navedeni su redosljedom koji odgovara njihovoj zastupljenosti u ukupnoj, odnosno manjinskoj populaciji.

*** Navedeni su prema popisnim kategorijama u pojedinim zemljama.

**** Za zemlje s manje od 1 000 000 stanovnika Pan i Pfeil (2003) nisu proveli analizu etničkih manjina.

Etničku šarolikost europskih zemalja nije jednostavno predočiti. Europske države najčešće su nacionalne države, s vlastitim poimanjem svoje etničke raznolikosti iz kojeg proizlazi i njezina regulacija. Ujedno, razvile su i svoje posebne imigracijske politike čija je posljedica ne samo različito reguliranje statusa imigrantske populacije, nego i različit način iskazivanja njihova broja. Tako ni podaci o etničkim skupinama kao ni o imigrantima nisu unutar sebe usporedivi. To osobito izlazi na vidjelo kada se uspoređuju podaci o etničkim manjinama i imigrantima u zemljama Europske unije koje bi sve trebale podlijegati istim, zajedničkim sporazumima i mjerama vezanim uz zaštitu manjina, odnosno migranata. Tako, primjerice, Francuska nije ratificirala Okvirnu konvenciju Vijeća Europe o zaštiti nacionalnih manjina jer se smatra da nije kompatibilna s njezinim ustavom. Naime, Francuzi od Deklaracije o pravima čovjeka i građanina iz 1789. godine i kroz svoj ustav štite jednakost svih građana, pravo svakog pojedinca na osjećaj privrženosti i sustav vjerovanja. To se, dakako, odnosi na pojedinca kao osobu, a ne na pojedinca kao člana neke skupine.¹⁷ U Francuskoj skupine koje bi bile nositeljice tih vjerovanja zakonski ne postoje. Zna li se da svoj vrijednosni sustav Francuzi smatraju univerzalnim (usp. Todorov, 1989), razumljivo je što iz takve samopercepcije proizlazi i taj osobiti pristup manjinama. Za razliku od Francuske, Velika Britanija sebe shvaća kao multikulturnu državu, ali je zanimljivo, međutim, da se u njoj u vezi s pra-

¹⁷ To liberalno načelo koje prednost daje pojedincu nad skupinom osporava se tvrdnjama da prava manjinskih skupina valja zaštititi priznavanjem kolektivnih prava. Premda je poštivanje pojedinca vrhunska vrijednost liberalne misli, postupno i liberalni teoretičari usvajaju činjenicu da je manjinske skupine teško zaštititi ostvarivanjem pojedinačnih prava (v. Kymlicka, 1997). Premda podređenost i marginaliziranost nisu nužne odrednice manjinskih skupina, njima je ipak potrebna posebna zaštita. Ta je zaštita u suvremenim društvima dvostruko utemeljena jer se zasniva na ljudskim pravima i kolektivnim manjinskim pravima. Utemeljenost manjinskih prava u ljudskim pravima pokazala se nedovoljnom jer je prilično fluidno i nejasno smještena u privatnu sferu iz koje vodi prečac prema asimilaciji u većinsku, dominantnu kulturu, religiju, odnosno skupinu. Stoga su Ujedinjeni narodi i uveli kolektivna manjinska prava koja štite interese skupine: pravo na kulturu, na religiju, na jezik i na obrazovanje (usp. Demichel, 1985). U praksi se pokazalo da većinske zajednice često ta prava ne poštuju i da za to uglavnom ne trpe nikakve posljedice. Stoga i valja razlikovati pravni od stvarnog položaja manjina.

vima manjina prvenstveno pojavljuje pojam rase,¹⁸ a pojam etničnosti pojavljuje se prvenstveno u vezi s imigrantima (v. Mason, 1991).¹⁹ No ne čini se da je ijedna od njih uspješno razriješila pitanje regulacije svoje etničke raznolikosti tako da time podjednako budu zadovoljni pripadnici i manjinskoga i većinskog stanovništva.

Zaključak

Namjera ovoga rada bila je podsjetiti na postojanje različitih etničkih manjina u Europi te pokušati iskristalizirati elemente njihova definiranja i diferenciranja iz čega u konkretnim društvima, pokazalo se, proizlaze njihova prava. Pojam etničke manjine shvaćen je kao generički pojam koji se odnosi na manjinski položaj skupine u sociološkom smislu riječi i postojanje razlikovnih etničkih svojstava u odnosu na ostale skupine u društvu. Iz šume pojmova (nacionalna, jezična, vjerska, rasna, imigrantska, etnička manjina i sl.) i podjela, uglavnom dihotomija (poput autohtone – alohtone, tradicionalne – nove manjine), izdvojena je kao najtemeljitija podjela na nacionalne i etnokulturne manjine i starosjedioce i na temelju njihova određenja utvrđeno nekoliko kriterija prema kojima se u stvarnosti razlikuju etničke manjine: uvjeti pod kojima su nastale (migracijom, povijesnim okolnostima uvjetovanim ratovima, prekrajanjima granica, kolonizacijom i sl.) i njihova društveno-politička prošlost unutar određene države, duljina boravka na određenom teritoriju, posjeduju li ili ne pripadnici pojedine manjine državljanstvo u određenoj državi te imaju li ili nemaju matičnu državu/naciju. Diferencijacija etničkih manjina na osnovi tih kriterija implicira i različite razine prava pojedinih vrsta manjina u pojedinim zemljama. Velika je razlika među državama: neke europske zemlje nisu ni priznale postojanje etničkih manjina na svome teritoriju, mnoge nisu zakonski zaštitile prava svojih manjina. Ni ondje gdje postoji pravna regulativa nisu sve etničke manjine niti priznate niti u jednakome položaju. Nema ni konsenzusa oko pojmova među zemljama članicama Europske unije. Zajedničko obilježje koje, međutim, još više dijeli pojedine etničke manjine jest to da se pravo na različitost, otkako je prihvaćeno, u stvarnosti provodi selektivno i sa zadržkom. Njega ne ostvaruju ni sve etničke manjine niti se provodi u svim europskim državama.

Duga povijest potiskivanja etničkih različitosti u europskim nacionalnim državama gurnula je mnoge etničke skupine na margine društva, ali ih nije nužno iskorijenila. Unijela je, međutim, u manjinsko-većinske odnose poprilično gorčine koja se perpetui- ra manifestirajući se stupnjevito od nezadovoljstva do sukoba. Suvremene podjele na nekad obespravljene tradicionalne manjine koje se nastoje revitalizirati i nove etničke

¹⁸ Britanska vlada je 2003. godine donijela *Race Regulations* kako bi poboljšala *Race Relations Act* iz 1976. godine koristeći se, dakle, terminologijom koju je znanost već odavno potisnula. U britanskom zakonodavstvu pod rasnom skupinom podrazumijeva se »skupina osoba određena bojom kože, rasom, nacionalnošću (uključujući državljanstvo) ili etničkim ili nacionalnim podrijetlom« (»The Cornish and the Council of Europe Framework Convention for the Protection of National Minorities«, 2005).

¹⁹ Pod etničkim manjinskim zajednicama misli se na tzv. »vidljive manjine« u koje se ubrajaju imigranti (osobito oni afrokarijskog, indijskog i sl. podrijetla). Drugu skupinu čine »povijesni nacionalni identiteti unutar Ujedinjenog Kraljevstva«, a u nju spadaju Škoti, Velšani i Irci. Korni se, primjerice, ne spominju kao manjina što je pokrenulo njihove zahtjeve za priznanjem manjinskoga statusa (v. »The Cornish and the Council of Europe Framework Convention for the Protection of National Minorities«, 2005).

manjine koje se oblikuju iz imigrantske populacije otvaraju, čini se po svemu, mogućnosti za nove oblike diskriminacije. Stoga, bilo da je riječ o skupinama s malim brojem pripadnika koje su potiskivane tijekom stoljećâ nacionalnohomogenizacijskih procesa ili o novim manjinama koje se tek oblikuju tijekom suvremenih migracijskih procesa, može se zaključiti da bi manjinska prava trebalo nastojati izjednačiti. Naime, hijerarhizacija prava može dovesti do frustracija s dalekosežnim posljedicama. S druge strane, valja napomenuti da čak i samo govorenje o manjini nosi u sebi prizvuk stigmatizacije, ali i da pojam manjine ima smisla sve dok postoji potreba za zaštitom manjinskih prava. A ta će potreba postojati sve dok budu postojali neravnopravni odnosi moći među etničkim skupinama.

LITERATURA

- AKGÜNDÜZ, Ahmet (1998). »Migration to and from Turkey, 1783–1960: types, numbers and ethno-religious dimensions«, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, god. 24, br. 1, str. 97–120.
- BERQUE, Jacques (1991). *New Minority Groups in the Citadel of Europe: General Report*. Strasbourg: Council for cultural co-operation, School and out-of-school education section.
- BRUBAKER, Rogers (2000). »Accidental Diasporas and External 'Homelands' in Central and Eastern Europe: Past and Present«, Institute for Advanced Studies, Vienna, Political Science Series no. 71.
- CHAHROKH, Haleh, KLUG, Wolfgang i BILGER, Veronika (2005). *Migrants, minorities and legislation: Documenting legal measures and remedies against discrimination in 15 Member States of the European Union*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- »The Cornish and the Council of Europe Framework Convention for the Protection of National Minorities« [www.geecce.co.uk/CNMR] 31. 8. 2005.
- DEMICHEL, André (1985). »Minorités«, u: *Encyclopædia Universalis*, corp. 7. Paris: Éditeur à Paris, str. 326–331.
- GRANT, Nigel (1994). »Multicultural societies in the European Community – the odd case of Scotland«, *European Journal of Intercultural Education*, god. 5, br. 1, str. 51–58.
- GRIN, François (2004). »Droits des minorités«, u: Gilles Ferréol i Guy Jucquois (ur.) *Dictionnaire de l'altérité et des relations interculturelles*. Paris: Armand Colin, str. 210–217.
- HANSEN, Peo (1998). »Schooling a European identity: Ethno-cultural exclusion and nationalist resonance within the EU policy of 'The European dimension of education'«, *European Journal of Intercultural Education*, god. 9, br. 1, str. 5–23.
- HUTNIK, Nimmi (1991). *Ethnic Minority Identity: A Social Psychological Perspective*. Oxford: Clarendon Press.
- JANDL, Michael, KRALER, Albert i STEPIEN, Anna (2003). *Migrants, Minorities and Employment: Exclusion, Discrimination and Anti-discrimination in 15 Member States of the European Union*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- KATUNARIĆ, Vjeran (2003). *Sporna zajednica: novije teorije o naciji i nacionalizmu*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk – Hrvatsko sociološko društvo.
- KYMLICKA, Will (1997). *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford: Clarendon Press.

- Legal Aspects of the Rights of National Minorities / O pravnim aspektima prava nacionalnih manjina: Seminar* (2000). Zagreb: Ured za nacionalne manjine Vlade republike Hrvatske.
- Livre blanc sur l'éducation et la formation. Enseigner et apprendre: Vers la société cognitive* (1995). Bruxelles – Luxembourg: CECA-CE-CEEA.
- MANN, Michael (1986). *The sources of social power*. Vol. I: *A history of power from the beginning to A.D. 1760*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MARTINIELLO, Marco (1995). *L'ethnicité dans les sciences sociales contemporaines*. Paris: Presses Universitaires de France.
- MASON, David (1991). »The Concept of Ethnic Minority: Conceptual Dilemmas and Policy Implication«, *Innovation*, Vienna, god. 4, br. 2, str. 191–209.
- PAN, Christoph i PFEIL, Beate Sibylle (2003). *National Minorities in Europe: Handbook*. Wien: Braumüller.
- POUTIGNAT, Philippe i STREIFF-FENARD, Jocelyne (1995). *Théories de l'ethnicité*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Prava manjina. Deklaracija liberalnih demokratskih načela o etnokulturalnim i nacionalnim manjinama i starosjediocima* (2001). Zagreb: Zaklada Friedrich Naumann.
- SCHERMERHORN, Richard (1996). »Ethnicity and Minority Groups«, u: John Hutchinson, i Anthony D. Smith (ur.). *Ethnicity*. Oxford – New York: Oxford University Press, str. 17–18.
- SMITH, Anthony D. (1988). *The Ethnic Origins of Nations*. Oxford: Basil Blackwell.
- Tendances des migrations internationales [SOPEMI 2004]*. Paris: OCDE, 2005.
- TODOROV, Tzvetan (1989). *Nous et les autres. La réflexion française sur la diversité humaine*. Paris: Gallimard.
- VUKAS, Budislav (1978). *Etničke manjine i međunarodni odnosi*. Zagreb: Školska knjiga.
- WRIGHT, Sue i AGER, Dennis (1995). »'Major' and 'minor' languages in Europe: the evolution of practice and policy in the European Union«, *European Journal of Intercultural Education*, god. 5, br. 3, str. 44–53

Jadranka Čačić-Kumpes, Josip Kumpes

ETHNIC MINORITIES: ELEMENTS IN DEFINING AND HIERARCHISATION OF THE RIGHT TO DIFFERENCE

SUMMARY

The theme that this paper examines are minorities, or rather ethnic minorities, which are central within the framework of social phenomena and processes linked to the multiethnic and multicultural structure of contemporary societies. Proceeding from the assumption that clarity of concepts is a precondition for understanding and solving problems pertaining to ethnic minorities, the authors provide a critique of the definitions and differentiations of concepts from which, in concrete societies and in specific ways, the rights of ethnic minorities mainly derive. The problem is posed in the context of contemporary societies, especially the immigration societies of the European Union, and the authors note the ethnic heterogeneity of the latter and the declared general consensus on the right to difference and on the importance of this right. Comparing, on the one hand, the ethnic structures of fifteen countries of the European Union (based

on census data and estimations), and on the other hand data pertaining to the legislative regulation of minority protection in these countries, the authors conclude that various forms of selective denial of equality of the right to difference are in action. Contemporary divisions distinguishing between formerly disprivileged traditional minorities that are striving towards their revitalisation, and new ethnic minorities that are being formed out of immigrant populations, open possibilities for new forms of discrimination. Therefore, the authors further conclude that an attempt should be made to make minority rights equal, also since establishing hierarchies of rights, as has been shown throughout history, may lead to frustrations with long-term consequences.

KEY WORDS: ethnic minorities, ethnicity, ethnic diversity, immigrants, minority protection, right to difference, Europe

Jadranka Čačić-Kumpes, Josip Kumpes

MINORITÉS ETHNIQUES : ÉLÉMENTS DE DÉFINITION ET HIÉRARCHISATION DU DROIT À LA DIFFÉRENCE

RÉSUMÉ

Cette étude a pour objet les minorités, à savoir les minorités ethniques occupant une place centrale dans le cadre des phénomènes et processus sociaux liés à la structure multiethnique et multiculturelle des sociétés contemporaines. Partant de la supposition que la clarté des concepts est une condition nécessaire à la compréhension et à la solution des problèmes liés aux minorités ethniques, les auteurs posent en problématique la définition et la distinction des concepts sur lesquels se fondent de façon spécifique les droits des minorités ethniques dans des sociétés concrètes. Le problème est situé dans le contexte des sociétés contemporaines, en particulier dans les pays d'immigration de l'UE, et concerne leur hétérogénéité ethnique, le consensus général déclaré sur le droit à la différence et l'importance de ce droit. Comparant, d'une part, la structure ethnique (donnée par les recensements et les estimations) de quinze pays de l'Union européenne et, d'autre part, les données sur la régulation juridique de la défense des minorités dans ces pays, les auteurs observent qu'on voit s'exercer diverses formes de négation sélective de l'égalité du droit à la différence. Les distinctions contemporaines qui s'établissent entre les minorités traditionnelles, parfois victimes d'injustices et s'efforçant de se revitaliser, et les nouvelles minorités ethniques, qui se constituent à partir de la population immigrée, ouvrent la porte à de nouvelles formes de discrimination. Les auteurs concluent donc qu'il serait bon d'essayer de niveler les droits des minorités, entre autres parce que la hiérarchisation des droits, ainsi qu'en témoigne l'histoire, peut conduire à des frustrations lourdes de conséquences.

MOTS CLÉS : minorités ethniques, ethnicité, diversité ethnique, immigrants, protection des minorités, droit à la différence, Europe